

<https://doi.org/10.62837/2025.1.76>

ABBASOVA NURIDA

Odlar Yurdu University, Department of Languages

abbasova.nurida@mail.ru

ABSTRACT

THE INFLUENCE OF LANGUAGE ORIGIN ON HUMAN LIFE

The article discusses how the language's origin impacts society.

It is thought that the emergence of the language was driven by a social necessity. A method of communication, specifically language, could not develop without communication and without social interactions. Language and society are closely connected to one another. Just as language cannot exist apart from society, society also cannot be without language. Their impact on one another is reciprocal. Language is a sophisticated system of phonetic, lexical, and grammatical tools, functioning as a means to convey thoughts, emotions, intentions, and serving as the primary method of communication among individuals. Language holds great importance in public life, serving as the foundation for mutual understanding, social harmony, and progress. It performs a coordinating role concerning society. The impact of language on the evolution of social relationships is demonstrated, primarily, by the reality that language serves as a unifying element in the creation of a nation. It serves, on one side, as a requirement and factor for its emergence, and on the other side, as the outcome of this procedure.

The article outlines the primary ways society impacts language: the connection between language origins and the rise of human society; social factors that shape language development; the stratification of language within society; social elements within the construction of language units; and the deliberate influence of society on language and its use.

Social factors do not influence language directly; instead, they can either accelerate or decelerate the rate of language change and help reshape particular areas of the language system.

Key words: language and society, communication, social relations, social factors, society

ВОЗДЕЙСТВИЕ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ЯЗЫКА НА ЖИЗНЬ ЧЕЛОВЕКА

Резюме

В статье рассматривается тема влияния происхождения языка на общество.

Считается, что происхождение языка было вызвано общественной потребностью. Средство общения, а именно таким средством является язык, не могло возникнуть вне общения и вне общественных отношений. Язык и

общество тесно связаны друг с другом. Как не может быть языка вне общества, так и общество не может существовать без языка. Их влияние друг на друга взаимно. Язык представляет собой сложную систему фонетических, лексических и грамматических средств, которая является инструментом выражения мыслей, чувств, воли и служит важнейшим средством общения между людьми. Язык играет весьма значительную роль в общественной жизни, он является основой взаимопонимания, общественного мира и развития. Он имеет организующую функцию по отношению к обществу. О влиянии языка на развитие общественных отношений свидетельствует, прежде всего, тот факт, что язык является одним из консолидирующих факторов формирования нации. Он является, с одной стороны, предпосылкой и условием ее возникновения, а с другой стороны, результатом этого процесса.

В статье также перечислены основные направления влияния общества на язык: связь происхождения языка с возникновением человеческого общества; социальная обусловленность развития языка; социальная стратификация языка; социальные компоненты в структуре языковых единиц; сознательное воздействие общества на язык и его функционирование. Социальные факторы не оказывают прямого влияния на язык: они могут ускорять или замедлять темпы эволюции языка, способствовать перестройке отдельных участков языковой системы.

Ключевые слова: язык и общество, коммуникация, социальные отношения, социальные факторы, общество

ABBASOVA NURİDA

DİL MƏNŞƏYİNİN İNSAN HƏYATINA TƏSİRİ GİRİŞ

Yaranma tarixi

Dil insan varlığının ən böyük sirlərindən biridir. Nə üçün insanlar Yer kürəsində yaşayan digər canlı növlərindən fərqli olaraq dil vasitəsilə ünsiyyət qura bilirlər? Dil necə yaranıb? Alimlər, dilçilər və filosoflar uzun illərdir ki, bu suallara cavab tapmağa çalışsalar da, saysız-hesabsız nəzəriyyələr irəli sürsələr də, bu günə qədər məqbul cavab tapa bilməyiblər.

Bəziləri dilin primatların səslərindən və jestlərindən yarandığını iddia edir; digərləri isə insanların zəkası və səsləri təqlid etmək bacarığı sayəsində dili “icad etdiklərinə” inanırlar. Bəziləri isə təkamülün müəyyən mərhələsində insanların nitq vasitəsilə ünsiyyəti birtəhər “kəşf etdiklərini” düşünür.

Dilin mənşəyi ilə bağlı nəzəriyyələr əsas fərziyyələrinə görə qruplaşdırılır. Bəzi nəzəriyyələr ona əsaslanır ki, çox mürəkkəb bir hadisə olan dil heçnədən yarana bilməzdi, lakin insanların əcdadlarının daha qədim dildən əvvəlki ünsiyyət

sistemlərindən inkişaf etməli idi. Digər nəzəriyyələr insan dilinin heyvan ünsiyyət sistemləri ilə müqayisə edilə bilməyən unikal bir fenomen olduğunu və bu səbəbdən insanın əcdadlarından ilk insanlara keçid zamanı birdən-birə meydana gəldiyini göstərir.

Bəzi tədqiqatçılar bütün dillərin bir ümumi ana dildən əmələ gəldiyinə inanaraq monogeneiz mövqeyinə sadıqlar.

Digərləri isə, əksinə, dillərin müasir müxtəlifliyini izah edən bir neçə dillərin mənşə mərkəzinin (poligenez) olduğunu iddia edirlər. Dilçilər oxşar dillər tapır və onları müəyyən dil qruplarına birləşdirirlər.[3] Onların arasında hind, iran, slavyan, baltik, german, romans, kelt, qafqaz, ural, afroasiya (semit-çam), hind (amerikan) və digər dil qrupları var. Fərqli iqlim və coğrafi şərait ayrı-ayrı qrupların dil və mədəniyyətinə təsir göstərmişdir. Bu baxımdan hər bir dil qrupu öz yolu ilə getdi, müəyyən şəraitdə lazım olduğu kimi inkişaf etdi.

Dilin yaranması bəşəriyyətin tarixdən əvvəlki dövrə təsadüf etdiyindən onun heç bir tarixi izi qorunub saxlanılmamışdır.

Dil düşüncələri, hissləri, iradələri ifadə etmək vasitəsi olan və insanlar arasında ən mühüm ünsiyyət vasitəsi kimi xidmət edən fonetik, leksik və qrammatik vasitələrin mürəkkəb sistemidir. Dil insanın öz təcrübəsini öz cəmiyyətinin digər üzvləri ilə bölüşməsi və bacarıqlarını gələcək nəsillərə ötürməsi üçün informasiya ötürücüsüdür. Dilin inkişafı cəmiyyətin özünün inkişafı ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Dil yaranmasaydı, bəşəriyyət daha primitiv səviyyədə qala bilərdi.

Dilin və nitqin yaranması insanı bir-biri ilə ünsiyyətdə nəinki anlayışa aparır, həm də sənəti, dini inkişaf etdirir. Dil sayəsində musiqi və ritual mədəniyyətini inkişaf etdirən nəğmə və cadu kimi formalar meydana çıxdı. Başlanğıcda insanlar sözə, real bir hərəkət olduğu kimi inanırdılar, onun köməyi ilə fəlakətləri və şərqüvvələri qovmaq, öz qəbiləsinin xeyrinə çağırmaq mümkün idi. Dini dünyagörüşünün köməyi ilə insan ətraf aləmi tanımağa və anlamağa çalışırdı.[2] İnsan linqvistik formada nə qədər çox düşünsə və fikirlərini təhlil etsə, cəmiyyətin özü də bir o qədər inkişaf edər.

İNKİŞAFI

Dil ictimai həyatda çox mühüm rol oynayır, qarşılıqlı anlaşmanın, sosial sülhün və inkişafın əsasını təşkil edir. Cəmiyyətlə münasibətdə təşkilatçı funksiyaya malikdir. Müasir sosial quruluşda cəmiyyətin dilin vəziyyətinə çox böyük təsiri var və əksinə. Eləcə də insanın öz dili ilə münasibətində bir-birinə təsir var. Savadlı və zəkali adamın lüğət ehtiyatı daha böyük olduğundan, dil qabiliyyəti daha zəngin olduğundan, dili savadsız bir insandan daha yaxşı bilir. Dildə müxtəlif xalqların və millətlərin sonradan nəsildən-nəslə ötürülən bütün sərvətləri var. Beləliklə, cəmiyyətlə dil arasındakı əlaqə müəyyənləşir.

Dil və cəmiyyət bir-birinin qarşılıqlı asılılığını və bir-birini tamamlamasını təmin edən sıx əlaqələrə malikdir.

Dilin əsas funksiyalarını nəzərdən keçirək:

- *kommunikativ* (ünsiyyət funksiyası) - məlumat ötürmək üçün dildən istifadə;
- *koqnitiv* (qnoseoloji) - informasiyanın toplanması və saxlanması, onun ötürülməsi;
- *akkumulyativ* - biliklərin toplanması və saxlanması.

Cəmiyyətin inkişafında ilkin amilin nə olduğunu dəqiq müəyyən etmək mümkün deyil, lakin bunda dilin rolu göz qabağındadır. Nitq, mətn, bütün dil bir az dəyişir, bu da cəmiyyətdə dəyişiklikdən xəbər verir. Yeni ekoloji şərait yarandıqda, tez-tez başqa dillərdən götürülmüş yeni sözlər meydana çıxır.

Cəmiyyətin dilə təsirinin əsas istiqamətlərini qeyd edək:

1. dilin mənşəyinin insan cəmiyyətinin yaranması ilə əlaqəsi;
2. dilin inkişafının sosial şərtləndirilməsi;
3. dilin sosial təbəqələşməsi;
4. dil vahidlərinin strukturunda sosial komponentlər;
5. cəmiyyətin dilə və onun fəaliyyətinə şüurlu təsiri.

Cəmiyyətin dilə təsirinin bariz nümunəsi dilin sosial təbəqələşməsidir.

Başqa dillərin öyrənilməsi cəmiyyətə başqa dil qruplarının üzvləri ilə əlaqə yaratmağa, bilik və təcrübə mübadiləsinə kömək edir ki, bu da şübhəsiz ki, bütövlükdə bəşəriyyətin inkişafına müsbət təsir göstərir. Dillərin yox olması kimi bir hadisəni qeyd etməmək mümkün deyil. Hər iki həftədən bir dil yox olur. İndi dünyada 5 minə yaxın dil var, lakin dilçilər əsrimizin sonunda onların yarısının yox olacağını hesab edirlər. [1]

Tədqiqatçılar dillərin daha sürətli yoxa çıxdığı beş əsas bölgəni müəyyənləşdiriblər. Bunlar Avstraliyanın şimalı, Cənubi Amerikanın mərkəzi hissəsi, Oklahoma ştatı ilə birlikdə ABŞ-ın cənub-qərbi, Okeaniyanın şimal-qərbi və Şərqi Sibirdir. Nəslə kəsilmə əsasən dünya əhalisinin əksəriyyətinin ən çox yayılmış dillərdə danışması ilə baş verir (əhalinin 80%-i 80 dildə danışır). Ən çox istifadə edilən "canlı" dillər getdikcə daha çox ölkələri və onların əhalisini əhatə edir ki, bu da onlar arasında ünsiyyət və anlaşmanı asanlaşdırmağa kömək edir. Amma dilin yoxa çıxması bir çox mədəni ünsürlərin itirilməsinə, onlarla birlikdə özünüdərkini və əsrlər boyu toplanmış biliklərin itirilməsinə gətirib çıxarır. Çünki dil müəyyən bir xalq və onun mədəniyyəti ilə münasibət qurmağa kömək edir. Dilin yoxa çıxması ilə bütün xalqın mədəni irsi də yox olur və belə bir irs olmadan xalq ayrıca bir vahid kimi mövcudluğunu dayandırır.

NƏTİCƏ

Beləliklə, qeyd etmək lazımdır ki, dillərin öyrənilməsi digər dillərin nümayəndələri ilə əlaqə saxlamaq üçün vacibdir, lakin insanlar nəslə kəsilməkdə olan

dillərə də son dərəcə diqqətli olmalıdırlar. Ən kiçik qrupun belə qorunub saxlanması həm mədəni, həm də elmi baxımdan son dərəcə vacibdir, çünki onların çoxu az öyrənilmiş və hətta dilçilər tərəfindən öyrənilməmişdir. Mədəni antropologiya, müqayisəli tarixi dilçilik, etnoqrafiya və etnologiya əsasən dillərə əsaslanır. Böyük ölçüdə bu cür tədqiqatlar sayəsində ayrı-ayrı xalqların uzun tarixindən danışmaq olar. Dilləri itirməklə cəmiyyət təkcə ayrı-ayrı xalqların tarixinin bir hissəsini deyil, həm də bütün bəşəriyyətin inkişaf tarixini itirir.

Dövlətin dilin inkişafına və fəaliyyətinə şüurlu, məqsədyönlü təsiri də mümkündür - bu, dil siyasətidir. Buraya dilçilər tərəfindən normativ lüğətlərin və məlumat kitabçalarının yaradılması, dil biliklərinin və nitq mədəniyyətinin kütləvi informasiya vasitələrində təbliği daxildir.

Dil siyasəti dil birləşmələrinin mövcud funksional bölgüsünü dəyişdirmək və ya saxlamaq, yeni dil normalarını tətbiq etmək və istifadə olunan dil normalarını qorumaq üçün dövlət, sinif, partiya, etnik qrup tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər məcmusudur. Dil siyasəti müəyyən təbəqələrin, etnik icmaların maraqları, mədəniyyət sahəsində siyasi və ideoloji məqsədləri ilə müəyyən edilir. Buna uyğun olaraq dil siyasəti perspektiv və retrospektiv ola bilər (dil mədəniyyəti və ya nitq). Dil siyasəti bir neçə komponentdən ibarətdir: hüquqi, ideoloji, iqtisadi və inzibati. Dil siyasətinin səmərəliliyi ictimai-siyasi, ideoloji, psixoloji, estetik amillərdən asılıdır.

İstifadə olunan ədəbiyyat

1. Barannikova L.I. Vvedeniye v yazykoznanie. Sar.: Izdatel'stvo Saratovskogo universiteta. 1993. p.200.
2. Brunner K. History of the English language; M.: Editorial URSS - Moscow, 2003. - 720 p.
3. S.A.Burlak, S.A.Starostin: Sravnitel'no-istoricheskoye yazykoznanie: Uchebnik dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy /. M.: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 2005. p. 432
4. <https://en.wikipedia.org/wiki/Language>

Reyçi dos. f. f. d. Abdurəhmanova Səadət Xalid qızı